

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Средняя общеобразовательная школа № 2 с. Кызыл-Мажалык Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва

Рассмотрена на заседании
Педагогического совета №1
от 22.07.2023г

Согласована

заместителем директора по УВР

 /Хомушку С.В./

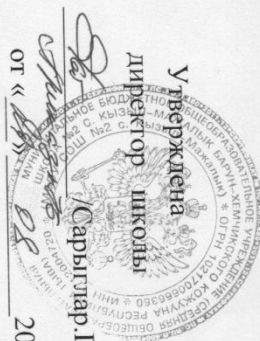
от «22» 08 2023г.

Утверждена

директор школы

 /Сарыгтар Г.Ы./

от «22» 08 2023г.

Рабочая программа по родной литературе 5 класса

муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения

средней общеобразовательной школы №2 с. Кызыл-Мажалык

учителя тувинского языка и литературы Кужугет Анчимаа Алексеевны

на 2023-2024 учебный год

ТАЙЫЛБЫР СӨС

Төрээн чогаал эртемниң өөредилге-методиктиг комплекзинге хамааржыр ажилчын программа «Кол ниити өөредилгениң 5–9 класстарынга «Төрээн (тыва) чогаал» эртемниң чижек өөредилге программасынга» (улаштыр – Программа) даянып, 5-7 класстарның «Төрээн чогаал», 8-9 класстарның «Тыва чогаал» өөредилге номнарынга дүүштүр кылдынган.

Өөредилгениң Федералдыг күрүне стандартызының (улаштыр – ӨФКС) «Родной язык и родная литература» деп өөредилге кезээнде киирген «Төрээн чогаал» эртемниң шингээткениниң түннелдерин кичээнгейге алган. Программада Россия Федерациязының хамаатызының мөзү-шынар сайзыралынга болгаш кижизидилгезинге хамаарышкан Концепциясында айыттынган чүүлдерни болгаш Тыва Республиканың регионалдыг, этнокультурлуг онзагайларын, ол ышкаш Россия чоннарының хамааты ниитилелинге хамаарышкан эп-сеткил каттыштырылгазы, культуралар аразында чөптүг харылзаа тургузар сорулгаларының бүгү байдалдарын барымдаага ап, өөренип көргөн.

Чижек Программаның кол таваа кылдыр дараазында хоойлу, доктаал, саавырлар алдынган:

- Конституция Российской Федерации (с изменениями на 01.07.2020 г.) ст. 26;
- Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- Федеральный закон от 03.08.2018 г. № 317-ФЗ «О внесении изменений в статьи 11 и 14 Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации»;
- Приказ Министерства образования и науки РФ от 17 декабря 2010 г. № 1897 «Об утверждении федерального государственного

образовательного стандарта основного общего образования» (в редакции приказа Минобрнауки России от 31 декабря 2015 г. № 1577);

– Конституция Республики Тыва (с изменениями на 12.04.2019 г.) ст.5, 24;

– Закон ВХ-I «О языках в Республике Тыва» от 31.12.2003 г. № 462 (с изменениями на 12.04.2019 г.);

– Закон Республики Тыва от 21.06.2014 г. № 2562 ВХ-1 «Об образовании в Республике Тыва» (с изменениями на 02.06.2019 г.).

ТӨРЭЭН (ТЫВА) ЛИТЕРАТУРА ЭРТЕМИНИҢ НИИТИ ХАРАКТЕРИСТИКАЗЫ

Төрээн (тыва чогаал) эртеми – Тыва Республиканың школаларының өөрөдилге планында кирип турар кол эртемнерниң бирээзи. Уругларның делегей көрүүшкүнүн делгемчидеринге, хамааты туружун тодарадырынга, угаан-бодалын, иштики сагыш-сеткилин хевирлээринге ук эртемниң салдары улуг.

Россия Федерациясында өөрөдилге адырында «2100 чылдың школазы» төлевилелдин чугула угланыышкыннарының бирээзи уругларны амыдыралга белеткеп каары бооп турар. Школага шиңгээткен билиин амыдыралга чөптүг ажыглап, ниитилелге бодун таарымчалыг алдынып база шын ужур-уткалыг чурттап билир кижини белеткээринге эртем бүрүзү аразында харылзаалыг, өөрөдилге болгаш кижизидилге ужур-уткалыг.

Чогаал эртеми – амыдыралдың көрүнчүү, ындыг болганда, төрээн (тыва) чогаал эртемин өөредириниң сорулгалары, оларны боттандыраарының ажылдары тыва чогаал эртемин амыдырал-биле холбаалыг, Россия чоннарының болгаш даштыкы чогаалчыларның чогаалдары-биле деңнелгелиг ханы сайгарып билир, бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-бүдүштүг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээринче угланган.

Тыва чогаал кичээлдериниң өзээн национал литератураның алдын фондузунда кирген чогаалдар тургузуп турар.

Чечен чогаал кижиниң сагыш-сеткилиниң хөй янзы талаларын эскерип шинчилээринге, амыдыралды үнелээринге, долгандыр турар бойдуска хумагалыг, мөзү-бүдүжү чараш болурунга өөредир аргалыг база уран чүүлдүң өске-даа хевирлери дег, уругларның эстетиктиг көрүжү делгем болурун быжыглаар өөредиглиг болгаш кижизидикчи салдарлыг. Уругларның делегей көрүүшкүнүн делгемчидип, эстетиктиг негелделерин хандырып, хамааты туружун хевирлевишаан, бодунга болгаш ниитилел долгандыр хүрээлелге чөптүг хамаарылгалыг, ханы угаап боданып амыдыраарын чогаал кижизидер.

Чечен чогаал-биле харылзаа уругларның угаап-боданыр арга-шинээн сайзырадыр. Чогаалчының делегейи, ооң чогаал бижиир аян-хөөнү-биле чоок таныштырар арганы уругларга бербишаан, чогаал чоннуң амыдыралындан, улустуң аас чогаалындан, орус болгаш делегейниң классиктиг литературазындан үндезинин ап турарын башкы билиндирер. Бодун долгандыр турар чүүл бүрүзүн үнелеп чурттаарын сүмелээн кандыг-даа чогаал уругнуң билиин делгемчидер, делегей-биле харылзааны тудуп өөрениринге чаңчыктырар. Ук харылзаалар уругларны орус болгаш делегей литературазының шылгараңгай чогаалдары-биле чоок таныштырарынга, тыва чогаалды кожа-хелбээ чоннарның чогаалдары-биле деңнеп, чоок болгаш ылгалдыг талаларын тодарадып өөрениринге чаңчыктырар.

Амыдыралды чүгле сеткил-хөлзээшкинниг хүлээп эвес, а янзы-бүрү талаларындан медреселдиги-биле сайгарып чаңчыгарын уругларга өөредири – төрээн чогаал эртеминиң сорулгазы, ынчангаш чогаалды төөгү, бойдус, философия, психология, педагогика, уран чурулга болгаш өске-даа эртемнер-биле холбаштырып, сайгарып шингээттирери дыка чугула. Ынчангаш чогаал эртемин «кижи дугайында эртем», «амыдыралдың ному», «уран-чечен шинчилел» деп адап турары анаа эвес.

Өөредилгениң «Филология» кезээнде «төрээн (тыва) чогаал» болгаш «төрээн (тыва) дыл» эртемнери аразында сырый холбаалыг, ук эртемни өөрөнгениң түңнелинден төрээн дылынга ынаа, хумагалы, тыва чогаалды, Тываның төөгүзүн, алдарлыг кижилерин билир арга-шинээ тодараттынар. Тыва чуртунуң ёзулуг хамаатыларын хевирлээр өөредилге болгаш кижизидилге айтырыглары ийи эртемни Тываның төөгүзү, географтыг девискээри дугайында болгаш өске-даа эртемнерни сырый холбаштырып өөрөткенинден боттаныр. Уругларның аас болгаш бижимел чугаазын байыдары, кандыг-даа байдалдарга дүүштүр чугаа культуразын сагып билири, харылзажылганың шын, чогулмчалыг талаларын ажыглап шыдаар арга, мергежилдерни шингээттирери чогаал болгаш дыл кичээлдериниң чергелешкек үндезин сорулгалары болуп турар. Ындыг болганындан чогаал дылының уран-чечен аргаларын ханы сайгартып өөредир ажылдар сөс бүрүзүнүң онзагайын эскерер, лексиктиг уткаларынга дүүштүр аас болгаш бижимел чугаага төрээн дылының чаражын илередип билиринге, чөптүг ажыглаарынга, лингвистиктиг ханы сайгарылгалыг ажылдарны кылып өөрениринге, боданырынга уругларны чаңчыктырар, кижизидер.

5-ки класстан эгелеп уруглар мурнунда класска өөрөнгөн билиглерин улам быжыглап, улаштыр кол ниити өөредилгениң негелделеринге дүүшкен литература теориялыг терминнер-биле таныжар, чечен чогаалдың дылының чурумалдыг аргаларының чогаалга салдарлыын илередип, найырал, төөгү, бойдус камгалалы болгаш өске-даа темаларга бижиттинген чогаалдар-биле таныжылгазын уламчылап, сайгарып өөренир.

ТӨРЭЭН (ТЫВА) ЛИТЕРАТУРА ЭРТЕМИНИНЦ УЖУР-УТКАЛЫГ КЕЗЭЭ

5 КЛАСС

Улустуң аас чогаалы

Тоолдар. Дириг амытаннар дугайында тоолдар: «Чеди иелиг Чес-Мыйыс», «Кускун биле үгү».

Хуулгаазын тоолдар: «Тос оолдуг Доктагана кадай».

Анаа тоолдар: «Чаңгыс ой аъттыг үш алышкы», «Балыкчы Багай-оол».

Фольклор. Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр. Тывызык.

Авторлуг тоолдар.

Кудажы К-Э. К. «Кым эң ажыктыгыл?».

Сюрюн-оол С. С. «Карактар дугайында маргылдаа».

Чулдум Ч. М. «Тарааның тывылганы».

Эргеп М. С. «Хек чүге ыраажы болганыл?», «Чартык арбай».

Тыва проза

Куулар Н.Ш. Тоожу «Танаа-Херелдин чуртунда» (шилиттинген эгелер).

Кужугет М. А. Чечен чугаа «Азыранчып чорааш...».

Саган-оол О. К. Чечен чугаа «Эжишкилер».

Сарыг-оол С.А. “Эдер амытаннар” (тоожудан эге).

Сувакпит О. О. Чечен чугаа «Аът чарыжы».

Суван Ш. М. Тоожу «Хүн-Херелден аалчылар», чечен чугаа «Кара-Баштыг».

Сюрюн-оол С. С. Чечен чугаа «Ус-кушкаш».

Өлчей-оол М.К. “Тергелиг аът” (“Хөөрээрнин чугаалары” деп номдан).

Чадамба Л. Б. Тоожу «Аян-чорук» (шилиттинген эгелер).

Эргеп М. С. Тоожу «Өдүгенде чайлаг» (шилиттинген эгелер).

Тыва поэзия

Иргит Л. Х. Басня «Теве».

Кюнзегеш Ю. Ш. Шүлүк «Сиген шөлүнге», «Эзимнернин ыры».

Лудуп Р. Д. Шүлүк «Таваар, маажым бадып келгеш...».

Пюрбю С. Б. Шүлүк «Ынак Тывам».

Серен С. С. Басня «Ном биле Портфель».

Сарыг-оол С. А. Шүлүк “Ном”, «Маадыр Чүргүй-оол».

Сувакпит О. О. Шүлүк «Россияга алдар», «Кечил-оолдун солдаттары»; басня «Арзылаң биле Пар».

Үержаа А. (А. Ү. Күжүгет). Шүлүк «Ие дылым».

Тыва драматургия

Донгак Э. Л. Шии «Буянныг амытаннар».

Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы.

Леонардо да Винчи. Притчалар. «Итпиктер болгаш оларның оолдары», «Пеликан».

Муса Джалиль. Шүлүк «Укчугаштар».

Санги В. М. Тулаага ужуражыышкын («Баштайгы олча» / “Время добычи” деп номдан).

Литература теориязы

Деңнелге. Улустуң аас чогаалы. Тоолдар. Эпитет. Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр. Тывызыктар. Пейзаж. Авторлуг тоолдар. Диригжидилге. Басня.

Шээжилээр чогаалдар

Кюнзегеш Ю. Ш. «Сиген шөлүндө». Сарыг-оол С. А. «Ном». Сувакпит О. О. Басня «Арзылаң биле пар», шүлүк «Россияга алдар». ҮержааА. Шүлүк «Ие дылым».

5 класс

№	Темазы:	Онаалга
1	Ном дугайында сөс.	ном дугайында үлегер домактар бижиир
2	С.Сарыг-оол "Ном".	шүлүктү шээжилээр
3	Ю.Кюнзегеш "Сиген шөлүндө". Деннелге дугайында билиг.	3 деннелге тывар
4	С.Сарыг-оол "Эдер амытаннар". Тыва улустун аас чогаалы-биле холбаалы.	таблицаны долдуурар
5	Тыва улустун аас чогаалы.Тоолдар.	номчуур "Аксагалдай ашак"
6	Хуулгаазын тоолдар. «Тос оолдуг Доктагана кадай».	хуулгаазын чүүлдерни бижиир
7	«Тос оолдуг Доктагана кадай». Тоолдун хуулгаазын онзагайлары.	Кроссворд тургузар
8	"Балыкчы Багай-оол"	тоолга чурук чуруур
9	"Балыкчы Багай-оол". Тоолда Дангынанын омур-хевирин чурааны.	Синквейн «Тоол»
10	"Чангыс ой аъттыг үш алышкы".	деннелгелерни ушта бижиир
11	"Чеди иелиг Чес-Мыйыс".	Ава дугайында үлегер домактар бижиир
12	"Кускун биле Үгү". Эпитет дугайында билиг.	Күске биле Үгүге характеристика бээр
13	Л.да Винчи "Итпиктер болгаш оларнын оолдары". "Пеликан".	притчага чурук чуруур
14	Фольклорнун биче хевирлери. Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр.	айтырыгларга харыылаар.
15	Б.Будуп «Тыва улустун үлегер домактары болгаш чечен сөстери»	Мөзү-шынар темазынга 3 үгер домак бижиир
16	Бурят улустун аас чогаалы. Триада.	1 триаданы шээжилээр
17	Фольклорнун биче хевирлери. Тывызыктар.	дириг амытаннар дугайында тывызыктар бижиир
18	Кудажы К-Э. К. "Кым эн ажыктыгыл?". Авторлуг тоолда мөзү-шынар темазын чырытканы	Уран-чеченин сайгарарынга белеткенир
19	Кудажы К-Э. К. "Кым эн ажыктыгыл?" Тоолдун уран-чечени.	Рольдап номчуурунга белеткенир
20	М.Эргеп "Чартык арбай". Тоолдун кижизидикчи утказы.	Синквейн "Тараа".
21	Ч.Чулдум "Тараанын тывылганы"	Аыш-чем дугайында 3 тывызык бижиир
22	С.Сурун-оол "Карактар дугайында маргылдаа".	Мөзү-шынар темалыг 2 үлегер домак бижиир.
23	М.Эргеп "Хек чуге ыраажы болганыл?" Авторлуг тоолдар.	Синквейн "Өг-буле"
24	О.Сувакпит "Арзылан биле Пар". Басня дугайында билиг.	басняны шээжилээр
25	С.Серен "Ном биле Портфель".	Басняны шээжилээр
26	Л.Иргит «Теве». Басняда диригжидилгелернин салдары.	И.Крыловтун басняларын номчуур
27	Крылов И. А.«Каарган болгаш дилги» Чогаал теориязы.Диригжидилге дугайында билиг	Диригжидилгеге чижектер тывар
28	Чадамба Л. Б. «Аян-чорук». Уруглар чогаалчызы Л.Чадамба-биле таныжылга.	Чогаалды төндүр номчуур
29	Л.Чадамба «Аян-чорук». Тоожунун уран-чечени.	Таблицаны долдуурар

30	Л.Чадамба «Аян-чорук». Уругларнын овур-хевирин чурааны.	Марта Агбаановичиге характеристика бээр
31	Л.Чадамба «Аян-чорук». Чогаалда улустун аас чогаалын ажыглааны	Синквейн «Аян-чорук»
32	Өлчей-оол М. К. «Тергелиг аът» («Хөөрээрнийн чугаалары» деп номдан)	Чогаалга план тургузар
33	О.Саган-оол «Эжишкилер». Чечен чугаанын тема, идеязы.	Найырал дугайында үлегер домактар бижиир
34	Саган-оол О. К. «Эжишкилер». Чечен чугаада кижилер аразында найыралдын салдары. ЧТ Пейзаж.	«Эжишкилерде» пейзажты ушта бижиир
35	Сувакпит О.«Аът чарыжы».	Аътты чуруур
36	ЧСК. Чогаадыг «Эр кижинин үш оюну».	Чогаадыгны доозар
37	Р.Лудуп «Таваар, маажым бадып келгеш»	Синквейн «Кулун»
38	М. Эргеп «Өдүгенде чайлаг»(тоожудан эгелер). Тоожунун тема, идеязы.	Диригжидилгелерни тывар
39	М.Эргеп «Өдүгенде чайлаг». Тоожунун дылынын онзагайы.	Пейзажты ушта бижиир
40	М.Эргептин «Өдүгенде чайлагда» бойдус чурумалы.	Иви дугайында бижиир
41	ЧСК. Чогаадыг «Тожуну көрбээн кижилер...»	Чогаадыгны доозар
42	Суваң Ш. М. «Кара-Баштыг». Уран-чечени.	Деннелгелерни тывар
43	Ш.Суван «Кара-Баштыг». Кара-Баштыгнын дидим чоруу.	«Тоол чурттуг оол» - номчуур
44	Суваң Ш. «Хүн-Херелден аалчылар»-фантастиктиг чогаал	Чогаалды төндүр номчуур
45	Суваң Ш. «Хүн-Херелден аалчылар». Каа, Биинин Сылдыс-биле ужуражылгазы.	Космоска хамаарышкан тывызыктар
46	Ш.Суван «Хүн-Херелден аалчылар». Сылдыстын космос дугайында бодалдары.	Таблицаны долдуурар
47	Куулар Н. Ш. «Танаа-Херелдин чуртунда». Фантастиканын аргаларын ажыглааны	Чогаалды төндүр номчуур
48	Н.Куулар «Танаа-Херелдин чуртунда». Элдептиг куйнун чажыды.	Утказын тайылбырлаар: чеп, доскуулчу
49	Н.Куулар «Танаа-Херелдин чуртунда». Тоожуда танывазы оран.	Чогаадыг южииринге белеткенир.
50	ЧСК. Чогаадыг «Танаа-Херелдин чуртунче барган сен бе?»	Чогаадыгны доозар
51	Донгак Э. «Буянныг амытаннар». Шиинин дылынын онзагайы.	Чогаалды төндүр номчуур
52	Э.Донгак «Буянныг амытаннар». Буянныг мөзү-шынарлыг болуру.	Айтырыгга харыылаар №1-4, арын 189
53	С.Пюрбю «Ынак Тывам». Шүлүктүң тургузуу.	Чогаадыг-чурумал «Төрээн Тывам»
54	О.Сувакпит «Россияга алдар»	Шээжилээр.
55	А.Үержаа «Ие дылым».	Шүлүктү шээжилээр
56	Сарыг-оол С. А. «Маадыр Чүргүй-оол».	Чүргүй-оол дугайында дыннадыг
57	М.Джалиль «Укчугаштар».	Эпитеттерни ушта бижиир
58	М. Сундуй «Дайынчылар» («Эки турачы аъттыг эскадрон» деп номдан).	Дыннадыг «Суурум чурттуг эки турачылар»
59	М.Сундуй «Дайынчылар». Он санитар	Вера Байлак дугайында бижиир

	кыстар.	
60	О.Сувакпит «Кечил-оолдун солдаттары» - эрес маадырлар.	Шээжилээр
61	Ю.Кюнзегеш «Эзимнернин ыры»	Айтырыгга харыылаар №4-6, арын 200
62	С.Сүрүң-оол «Ус-кушкаш»	Уран-чеченин сайгарар
63	С.Сүрүң-оол «Ус-кушкаш». Төлевилел «Тыванын куштары»	Мөзү-шынар темазынга үлегер домактар бижиир
64	К.Аракчаа «Сыын мунупкан».	Бойдус чурумалын ушта бижиир
65	М.Күжүгет «Азыранчып чорааш...». Чечен чугаанын тема, идеязы.	Чодураажыктын овур-хевири бижиир
66	М.Күжүгет «Азыранчып чорааш...». Кол маадырнын кылган чоруу.	Тыва улустун төрелинге хамаарыштыр чанчылдарын бижиир
67	В.Санги «Тулаага ужуражышкын».	Кырган-авага болгаш авага характеристика бээр
68	Чыл дургузунда өөрөнгенин катаптаары. Хыналда тест.	